

УДК 330.3

Кісь С.Я.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

МАКРОПЕРЕДУМОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток економічної сфери суспільства на засадах інтелектуалізації запропоновано розглядати як основу інтелектуалізованої діяльності підприємства. Продемонстровано особливості економіки, заснованої на знаннях, доведено їх формування інтелектуалізованим суспільством. Реінтерпретовано класичну схему ринкового кругообігу з метою демонстрації особливостей інтелектуалізованої взаємодії окремих осіб, підприємств, держави.

Ключові слова: інтелект, інтелектуалізація, підприємство, інтелектуалізована діяльність, інтелектуалізований кругообіг.

Кись С.Я. МАКРОПРЕДПОСЫЛКИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИИ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Развитие экономической сферы общества на основе интеллектуализации предложено рассматривать как основу интеллектуализированной деятельности предприятия. Продемонстрированы особенности экономики, основанной на знаниях, доказано их формирование интеллектуализированным обществом. Реинтерпретировано классическую схему рыночного кругооборота с целью демонстрации особенностей интеллектуализированного взаимодействия лиц, предприятий, государства.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуализация, предприятие, интеллектуализированная деятельность, интеллектуализированный кругооборот.

Kis S.J. MACROECONOMIC PRECONDITIONS OF ENTERPRISES BUSINESS ACTIVITY INTELLECTUALIZATION

The development of society economic sphere on the basis of intellectualization is proposed to consider as the foundation of enterprise intelligent activity. Special features of economy, based on knowledge, are demonstrated and their formation by the intelligent society is proven. The classical scheme of the market cycle is reinterpreted for the special features demonstrating of individuals, enterprises and state intelligent interaction.

Keywords: intelligence, intellectualization, enterprise, intelligent activity, intelligent cycle.

Постановка проблеми. Проникнення та поширення інтелектуальної складової у систему економічних, соціальних, політичних та духовно-культурних відносин суспільства можна вважати, з одного боку, одним із першочергових завдань на шляху до інтелектуалізованого розвитку відповідних суспільних сфер, а з іншого – головною передумовою зростання ролі інтелекту та явища «інтелектуалізації» у діяльності всіх учасників суспільних процесів та відносин, що між ними виникають. Розглядаючи інтелект як вагомий чинник конкурентних переваг у глобалізованому середовищі, як один з найважливіших елементів захисту національних інтересів держави, як принципово значущий ресурс економічної системи, приходимо до висновку про критичну важливість наявності, розвитку та ефективного використання інтелектуальних ресурсів макро-, мезо- та мікрорівня суспільного простору. В сучасних умовах необхідність розширення можливостей суспільно активних суб'єктів у контексті переосмислення ними переваг та можливих ризиків, актуалізує питання, пов'язане з їх відношенням до інтелекту як ключового ресурсу суспільства.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне передумови інтелектуалізації одного із найважливіших суб'єктів економічних відносин у суспільстві – підприємства, розглядати у контексті виконання економічною системою посередницької функції, в якій відбувається перетворення інтелектуальних ресурсів в інтелектуалізовані соціальні та економічні результати діяльності підприємств. Інтелектуалізація суспільства, яку, на нашу думку, можна вважати процесом інтелектуальної суспільної трансформації сприяє формуванню інтелектуалізованих соціальної, духовно-культурної, політичної, та економічної сфер. Функціонування останньої на засадах інтелектуалізації означає, що економічний добробут суспільства визначається високими технологіями, інноваційними можливостями, та рівнем інтелектуального розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Виходячи з наведеного вище, вважаємо, що розглядати стан, проблеми та перспективи інтелектуалізованого розвитку суспільства, необхідно, наперед погодившись з думкою про те, що економічним фундаментом сучасного суспільства є особливий тип економіки – економіки, заснованої на знаннях (економіки знань), де знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань стає джерелом зростання [1]. Отже, зважаючи на це, головною передумовою інтелектуалізації діяльності підприємства слід вважати інтелектуалізований розвиток економічної сфери суспільства, яке, на думку відомого російського вченого, знаходиться на етапі нових змін, що полягають у формуванні нового соціального устрою [2]. Його головним небезпечним явищем, на переконання науковця, яке висловлене у 1997 році, стане протистояння між персоналом інтелектуальної сфери, які на умовах приватної власності володіють здібностями і результатами своєї діяльності та іншої частини суспільства, що живе згідно з канонами індустріальної епохи. Можна припустити, що саме до другої частини суспільства автор [3, с. 62] у 2009 році відносить тих «...тих керівників і управлінців, які володіють традиційними технологіями і техніками менеджменту, не говорячи вже про малоосвічених неінтелектуальних людей», «дилетантів» і «профанів». У зв'язку з цим головною умовою інтелектуалізації всіх суспільних сфер, в тому числі економічної, слід вважати готовність та спроможність керівників макро-, мезо- та мікроутворень до відповідної оцінки інтелектуальної праці, залучення у виробництво винаходів, нових технологій, використання інтелектуальної продукції, її впровадження та комерціалізацію.

Теоретичним та прикладним проблемам людського та інтелектуального капіталу, розвитку економіки знань присвячені праці як відомих західних дослідників, так і вітчизняних вчених-економістів та пред-

ставників інших наукових сфер. Серед їх переліку можна виокремити праці Г. Беккера [4], Д. Белла [5], Е. Денісона [6], Л. Едвінсона [7], Ф. Махлупа [8], Т. Сакаїя [9], Т. Стюарта [10], а також Ю. Вазала [11], А. Бутнік-Сіверського [12], С. Вовканича [13], А. Гальчинського, В. Семиноженка [14], В. Гейця [15], А. Чухна [16] та інших.

Невирішені частини проблеми. Індустріальне суспільство – це організація роботи машин і людей для виробництва речей, а постіндустріальне передбачає пріоритетне використання знань. У зв'язку з цим вважаємо, що аналіз процесів і явищ, які супроводжують становлення та розвиток економіки знань, дасть можливість простежити взаємодію суспільства, його економічної системи та її учасників в контексті формування інтелектуалізованої діяльності. Тобто передумови інтелектуалізації підприємств формуються в економічній сфері суспільного розвитку, а суб'єкти господарювання – це найбільш активні учасники економічних відносин. Дослідження процесів та явищ, які супроводжують становлення і розвиток знаньорієнтованої економіки, дасть можливість обґрунтувати необхідність, важливість та ефективність переорієнтування цілей, пріоритетів і завдань діяльності підприємств на цілі інтелектуалізованого розвитку.

Мета дослідження – обґрунтувати вплив інтелектуалізованого розвитку суспільства на інтелектуалізацію господарської діяльності підприємств.

Основні результати дослідження. Виходячи з міркувань про те, що знання – це головний елемент економіки, заснованої на знаннях, а інтелектуалізоване суспільство – це організована сукупність людей, діяльність яких спрямована на виробництво і поширення знань, приходимо до формулювання першої і головної, на наш погляд, умови інтелектуалізації всіх учасників суспільних, у тому числі економічних відносин – їхньої безпосередньої участі у процесах виробництва, нагромадження, поширення, використання знань. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на вперше запропоновані автором поняття «елементарний носій інтелекту», «інтелект елементарного носія» та «інтелект групи елементарних носіїв» [3, с. 22]. Аналіз змісту представлених дефініцій дозволяє прийти до висновку про те, що інтелект особи, робочої групи, підрозділу організації, підприємства, локальної громади, держави, нації, міждержавних утворень та людства сприяє та бере активну участь у виробництві, нагромадженні, поширенні та використанні знань, забезпечуючи функціонування відповідного типу економіки. Інтелектуальна взаємодія, з одного боку, сприяє поділу суспільства на елементарних носіїв інтелекту, а з іншого – сприяє появі нових інтелектуальних можливостей, збільшує ефективність інтелектуальної діяльності індивіда до масштабів підприємства, регіону, держави, людства.

Узагальнення приведених вище та інших підходів вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення суті поняття «економіка знань» [7; 9; 10; 11] дозволило встановити, що більшість з них знаньєвоорієнтований розвиток економіки пов'язують з використанням знань для створення нових видів продукції та технологій. Погоджуючись з думкою автора про трансформацію моделі інноваційного розвитку у концепцію «знаньєвої економіки», а також підтримуючи твердження, що інновація – це результат дії чинників, які не мають безпосереднього зв'язку з місцем здійснення інновацій [1], можна зробити висновок, що інноваційна діяльність суспільства – це частково результат суспільної інтелектуалізації, яким користуються виробничі організації.

Зростання ролі процесів інтелектуалізації суспільства в останні десятиріччя зумовлено, в першу чергу, поширенням у середовищі світового, національного, регіонального та мікрорівневого господарства такого явища, як інновації. Інновація як економічне явище у багатьох випадках розглядається з позиції її домінуючої ролі у підвищенні продуктивності праці, створенні нових робочих місць, формуванні цінності для споживача та бухгалтерської вигоди для виробника. Тобто можна констатувати, що інновація – це фактор розвитку суспільства, який виконує ряд важливих функцій. Це дає підстави розглядати прямий зв'язок між суспільною функцією інновацій і рівнем інтелектуалізації суспільства. З цього приводу угорський професор Борис Санто зазначає, що інтелектуальна економіка, наростаючи обсяги трансферу знань із лабораторій у виробництво і суспільство, радикальна інтелектуалізація вищої освіти, глобалізація ринку робочої сили та інші зміни зумовлені у першу чергу зростанням сили інтелекту у суспільстві [17].

Зв'язок інтелектуалізації та процесів, пов'язаних з діяльністю підприємств, продемонстровано у деяких західних наукових джерелах [18; 19]. Зокрема, у [18] підприємствам запропоновано в якості методу підвищення їхньої конкурентоспроможності розглядати активізацію розумової діяльності, яку, на переконання авторів, необхідно навчитися форсувати за допомогою свого ж інтелекту. З необхідністю можна припустити, що мова йде про використання у першу чергу особистого інтелекту керівника, який повинен стати каталізатором інтелектуалізації, виробити технологію та інструменти інтелектуалізації з метою підвищення рівня інноваційності. Демонструючи практичний аспект інтелектуалізованої взаємодії суспільства та підприємства, можна погодитися з думкою західних науковців про тісний взаємозв'язок між саморозвитком інтелекту, підпорядкованою цьому процесу корпоративною стратегією підприємства та діяльністю державних інституцій підтримки і стимулювання інновацій [19]. На їх переконання, поширенню явища інтелектуалізації у суспільстві перешкоджає стрімко зростаючий у глобальному масштабі розрив між меншістю, яка живе інтелектуальними цінностями і поширює їх, та більшістю, який дуже часто притаманні цілком протилежні дії, спрямовані на несприйняття інтелектуалізації як суспільного явища [19].

Найважливіший, на наш погляд, висновок з наведених вище наукових положень західних вчених полягає в тому, що для використання переваг інтелектуалізованого розвитку суспільства в діяльності суб'єктів господарювання необхідно ліквідувати або скоротити до мінімуму різницю між рівнем сприйняття та несприйняття у людському суспільстві та його організованих утвореннях необхідності інтелектуалізації. Вирішення цього завдання насамперед пов'язане з такими змінами у суспільстві як повернення моди на інтелект, розробка та реалізація державної політики у сфері інтелектокористування, мотивації інтелекту, подолання деінтелектуалізації та інтелектофобії у державній, регіональній, галузевій владі та на рівні окремих суспільних утворень. Звертаючи увагу на сформульовані вище узагальнення та підтримуючи парадигми «інтелектуалізованому суспільству – інтелектуалізоване управління» [3], з необхідністю приходимо до висновку про те, що нарощування рівня інтелектуалізму в суспільстві – це першочергове завдання державної влади, яка своїми рішеннями та створенням інституційним середовищем повинна сприяти інтелектуальному розвитку.

Узагальнення ряду наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів [1; 2; 5; 7; 9; 11; 14; 15; 16; 17; 20] дозволило сформувавши деякі особливості розвитку суспільства на засадах інтелектуалізації, які сприяють підвищенню рівня знанієорієнтованості економічної сфери загалом та активних учасників економічних відносин зокрема, до яких належать підприємства різних галузей та видів діяльності.

Перш за все необхідно відзначити, що економіка знань як передумова і результат інноваційного розвитку та інтелектуалізації суспільства характеризується явищем швидкого заміщення праці знаннями. Зважаючи на це, зростає роль людини та її інтелекту, розвиток якого супроводжує будь-які процеси у суспільстві, в тому числі економічні та управлінські. Зокрема, створення вартості поступово трансформується в процес, у якому знання, а не праця починають виступати як джерело вартості. Тобто на зміну класичній трудовій теорії вартості, яка визначає працю головним її джерелом, приходить теорія знанієвостореної вартості або вартості створюваної знаннями, яку її основоположник Т. Сакайя вважає передумовою переходу до нового етапу цивілізації [9]. Ідентифікуючи працю людини як джерело вартості, слід відзначити, що основою інтелектуалізованого суспільства є творчий потенціал працівника, яким необхідно управляти, використовуючи технології та інструменти управління знаннями. Управлінські процеси, орієнтовані на знання, дозволяють перетворити будь-яке суспільне утворення, у тому числі підприємство, на інтелектуалізовану систему.

Другою, не менш важливою характеристикою економічних відносин в умовах інтелектуалізованого суспільства є поширення явища софтизації в економіці, що означає домінування у виробничих процесах інформаційних потоків. Підтримуючи автора, який у [21] представив модель взаємодії процесів софтизації у ланцюзі «наука – інноваційна інфраструктура – інноваційне виробництво», приходимо до можливості їх розгляду у ланцюзі «знання та творчий потенціал – управління знаннями – інноваційне виробництво – інтелектуалізована діяльність». Ключову роль у цьому випадку, на наш погляд, відіграє складова «управління знаннями», за допомогою якої наукова, економічна, технологічна, організаційно-управлінська інформація стає рушійною силою інтелектуалізації.

Третьою особливістю інтелектуальної економіки, яка свідчить про інтелектуалізований розвиток суспільства і демонструє його вплив на діяльність підприємства, на нашу думку, слід вважати створення у системі економіки знань моделі розвитку і використання людських ресурсів, яку визначають як антропоцентричну [20; 22]. Її суть полягає у розширенні функцій працівника і його перехід від вузької спеціалізації до універсалізму. Такий працівник здатний здійснювати оцінку, творчий синтез інформації, проникати в суть проблеми, здійснювати коригування технологічного процесу, тобто бути рушійною силою інтелектуалізації. Перетворення рутинного працівника в творчу особистість у рамках антропоцентричної моделі однаковою мірою стосується як працівників виконавчої, так і управлінської сфери.

Формування в інтелектуалізованому суспільстві працівників з креативним, нестандартним, творчим мисленням дозволяє прослідкувати необхідність прояву іншої, не менш важливої за попередні, особливості розвитку економіки знань, яка полягає в «...об'єднанні інтелектуальних зусиль» або «...спільній інтелектуальній дії» [23, с. 38]. Зміст останньої

автор [24] пов'язує з інтелектуальною синергією і використовуючи наукові здобутки, представлені в [25], вказує на її взаємодію з сінтелектикою, яка у [23, с. 38] визначена як наука «...про функціонування об'єднаного (колективного) інтелекту, який створює специфічний ефект акумуляції творчих (інтелектуальних) елементів складної системи, наділеної розумом (когнітивним рівнем). Розвиваючи дослідження проблем сінтелектики і синергізму, приходимо до висновку, що сінтелектика як доповнення синергетики – це важлива умова інтелектуалізованого розвитку суспільства, яка дозволяє за допомогою процесів і механізмів інтелектуальної взаємодії досягти інтелектуального ефекту як на загальносуспільному рівні, так і на рівні його окремих організаційних утворень».

П'ята особливість економіки знань, сформована інтелектуалізованим суспільством, – це трансформація інституту приватної власності, яка полягає у зміні власності на засоби виробництва власністю на інформацію та знання. Враховуючи те, що знання та інформація тісно пов'язані з їх виробниками, відокремити капітал від праці є неможливим. При цьому відносини власності в інтелектуалізованому суспільстві формуються таким чином, що людина як носій інтелекту, від якої знання є невіддільними і домінують в структурі засобів виробництва, створює умови, за яких традиційна власність на засоби виробництва втрачає зміст. Використання приведеної особливості як передумови інтелектуалізації діяльності підприємства вимагає, на наш погляд, від їх керівного корпусу дій, спрямованих на трансформацію управлінських впливів, які повинні забезпечити максимально ефективне використання знань та інформації як засобів виробництва, з урахуванням особливостей відносин власності в інтелектуалізованому суспільстві.

Наступна особливість інтелектуалізації суспільства – це формування нового типу влади, за якої ставлення до засобів виробництва перестав бути вирішальним фактором впливу, влади і привілеїв у суспільстві. Такий тип влади засновник теорії постіндустріального (інформаційного) суспільства Деніел Белл називає меритократією, розуміючи під цим поняттям становище людини у суспільстві, обумовлене не правом народження або майновим становищем, а виключно інтелектуальним потенціалом і здатністю генерувати нове знання [5]. Несприйняття або свідоме ігнорування процесів поширення явища меритократії у суспільстві призводить до його деінтелектуалізації, дефіциту інтелекту і вироблених за його допомогою продуктів, в тому числі управлінських рішень влади. На думку професора В.П. Петренка, це спричиняє необхідність заміщення інтелекту його сурогатними видами, які притаманні середовищу «какократії» [3]. На наш погляд, проникнення меритократії як принципу управління, згідно з яким керівні пости повинні займати найздібніші люди у різних сферах суспільного життя дозволить сформувавши передумови інтелектуалізованого розвитку підприємств як суспільних господарських одиниць.

Визначаючи економіку знань як одну із найважливіших сфер інтелектуалізованого розвитку суспільства, вважаємо за необхідне реінтерпретувати класичну схему ринкового кругообігу з метою демонстрації особливостей інтелектуалізованої взаємодії окремих осіб, підприємств, держави. Це дасть можливість прослідкувати процес перетворення суспільної інтелектуалізації в інтелектуалізований розвиток підприємств як активних учасників економічних відносин. З цією метою доцільно розглянути пошире-

ну в теоретичній економіці найпростішу модель економічного кругообігу, яка передбачає участь уряду, звертаючи при цьому увагу на його важливу роль в інтелектуалізації економіки та суспільства (рис. 1). Традиційну назву «кругообіг доходів і витрат в ринковій економіці» доцільно замінити на «інтелектуалізований кругообіг доходів та витрат в економіці знань», а послідовність процесів перетворення ресурсів у результати діяльності розглянути з позиції домінуючої участі інтелектуальної складової у їх формуванні.

На рисунку 1 ринок ресурсів відображає місце, на якому підприємства (фірми) купують у домашніх господарств ресурси, необхідні для виробництва: робочу силу, капітал, природні ресурси, а також індивідуальну інтелектуальну власність за ринковими цінами. При цьому за умов інтелектуалізованого кругообігу на ресурсний ринок постачається робоча сила та капітал. Рівень їх інтелектуалізації визначає інтелектуалізацію праці і виробництва для споживачів і характеризується знаннями, навиками, досвідом, ноу-хау, невіддільними від конкретного працівника, творчими здібностями, креативним способом мислення, моральними цінностями, культурою праці, ставленням до роботи, які притаманні їх виробникам і є, частково, результатом процесів суспільної інтелектуалізації.

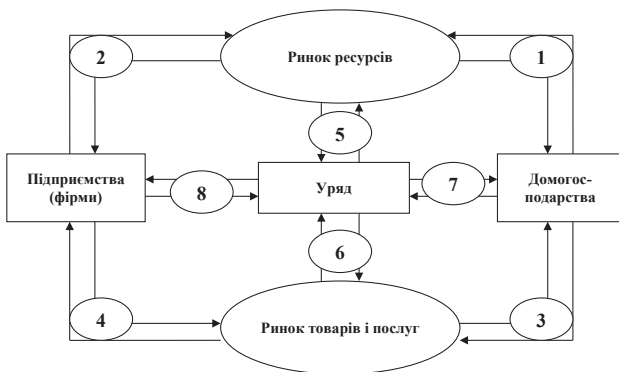

Рис. 1. Інтелектуалізований кругообіг доходів та витрат в економіці знань

1 – продаж інтелектуалізованих ресурсів і отримання доходів у вигляді заробітної плати, прибутку, відсотків тощо; 2 – купівля інтелектуалізованих ресурсів, з їх подальшим використанням у виробничо-комерційних цілях; 3 – купівля товарів, у тому числі тих, що вироблені з використанням інтелектуалізованих ресурсів та послуг, споживання яких дозволяє підвищити рівень інтелектуального розвитку; 4 – продаж товарів, у тому числі тих, що вироблені з використанням інтелектуалізованих ресурсів; 5 – продаж інтелектуалізованих ресурсів, якими володіє держава, та отримання доходів; 6 – купівля товарів, у тому числі тих, що вироблені з використанням інтелектуалізованих ресурсів та послуг, споживання яких дозволяє підвищити рівень інтелектуалізації системи державного управління; 7 – сплата податків від реалізації, у тому числі інтелектуалізованих ресурсів і отримання товарів та послуг, споживання яких дозволяє підвищити рівень інтелектуалізації ресурсів; 8 – сплата податків від реалізації товарів та послуг, у тому числі тих, які вироблені з використанням інтелектуалізованих ресурсів, а також отримання колективних суспільних благ, які впливають на інтелектуалізацію діяльності.

Ринок ресурсів перебуває у тісній взаємодії з державним сектором. Інтелектуалізованими ресурсами, які держава постачає на ринок і якими активно користуються покупці, на наш погляд, можна вважати ноу-хау, не пов'язані з персоналом, програми, інформаційні ресурси, технології, технічне забезпечення.

Для їх виробництва, а також з метою забезпечення інтелектуалізованого розвитку державних інституцій необхідні відповідні товари та послуги, споживання яких відбувається за посередництвом ринку товарів та послуг. Останній, в свою чергу, в умовах інтелектуалізованого кругообігу, крім виконання традиційної функції місця зустрічі покупців та продавців призначений, в тому числі, для реалізації процесу комерціалізації інтелектуальної власності, який являє собою використання продуктів інтелектуальної праці в комерційній діяльності підприємств та організацій.

Взаємодія держави з домогосподарствами та підприємницьким сектором в умовах інтелектуалізованого кругообігу відбувається таким чином: уряд надає домашнім господарствам і підприємствам колективні суспільні блага, пов'язані з утриманням бюджетної сфери (освіта, наука, медицина, оборона, управління), споживання яких окремими особами дозволяє підвищити рівень інтелектуалізації ресурсів, а підприємства, в результаті споживання цих благ мають можливість запропонувати на ринок більшу кількість товарів та послуг, виготовлених з використанням інтелектуалізованих ресурсів. При цьому головною умовою успішної кількісно-якісної інтелектуалізованої взаємодії у тріаді держава–домогосподарство–підприємство, на наш погляд, є готовність (організаційно-управлінська, фінансово-економічна та техніко-технологічна) усіх учасників до підтримки, сприйняття та поширення процесів інтелектуалізації в рамках інтелектуалізованого кругообігу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інтелектуалізація суспільства – це соціально-економічне явище, результатом якого є отримання суспільством соціальної та економічної вигоди. Економічна вигода – це наслідок проникнення процесів інтелектуалізації в усі сфери суспільного життя, серед яких пріоритетною, на наш погляд, слід вважати економічну сферу. Визначення таких особливостей інтелектуалізації суспільства, як заміщення праці знаннями, поширення явища «софтизації» та переважання антропоцентричної моделі розвитку і використання людських ресурсів, інтелектуальна синергія і сінтелектика, домінування власності на інформацію та знання, меріократичний тип влади дозволило прийти до висновку про те, що головною умовою їх поширення в суспільстві та економіці є усвідомлення такої необхідності управління на всіх рівнях. Позиціонування підприємства в інтелектуалізованому кругообігу доходів та витрат дозволило встановити, що його діяльність значною мірою залежить від проникнення процесів інтелектуалізації на відповідні ринки та інтелектуальної активності інших учасників кругообігу.

На наш погляд, предметом подальших наукових досліджень має стати адаптація існуючих та визначення нових понять та категорій, які характеризують інтелектуалізовану діяльність підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федулова Л.І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства / Л.І. Федулова, Т.М. Корнієва // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 73-86.
2. Иноземцев В. Постиндустриальная экономика и «постиндустриальное общество»: терминологические и концептуальные проблемы / В. Иноземцев // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 140-152.
3. Петренко В.П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління : монографія. – Івано-Франківськ : ПП Курилюк В.Д., 2009. – 196 с.

4. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги) / Г. Беккер // США: экономика, политика, идеология. – 1993. – № 11-12. – С. 46-54.
5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 2004. – 788 с.
6. Денисон Э. Исследование различий в темпах экономического роста / Э. Денисон. – М. : Прогресс, 1971. – 645 с.
7. Эдвинсон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях / Л. Эдвинсон. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 248 с.
8. Machlup F. Knowledge: Its Creation, Distribution, and Economic Significance. – Vol. III: The Economics of information and Human Capital. Princeton (N.Y.), 1984. – P. 148-163.
9. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л. Инземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 337-371.
10. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л. Инземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 337-400.
11. Бажал Ю. Знання економіки: теорії і державна політика / Ю. Бажал // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 71-76.
12. Бутнік-Сіверський О.Б. Трансформація інтелектуальної власності інноваційний продукт / О.Б. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2003. – № 5. – С. 3-12.
13. Вовканич С.Й. Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея / С.Й. Вовканич. – Львів : Видавництво ЛБА, 2001. – 540 с.
14. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / Під заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семиноженко. – К., 2004. – 261 с.
15. Геєць В.М. Характер перехідних процесів до економіки знань / В.М. Геєць // Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 4-13.
16. Чухно А. Нова економічна політика (закінчення) / А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 15-22.
17. Санто Борис. Інтелектуалізація общества / Борис Санто [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://iee.org.ua/ru/publication/79/>.
18. Boisot, Max and MacMillan, Ian (December 2004): Crossing Epistemological Boundaries: Managerial and Entrepreneurial Approaches to Knowledge. /Long Range Planning – International Journal of Strategic Management/, v. 37, no. 6.
19. Molnar, Istvan (2004): Az europai integracio innovacios rendszere jogi es intezmenyi vonasainak fejlodese es jelenlegi allapota.– Magyar Iparjogvedelmi es Szerzoi Jogi Egyesulet Kozlemenyei/, no. 45, pp. 67-92, Budapest.
20. Князев С.Н. Інтелектуалізація – стержнева основа розвитку економіки и управління / С.Н. Князев, А.Г. Шрубенко // Проблеми управління. – Академія управління при президенті Республіки Беларусь, 2007. – № 3(24). – С. 16-25.
21. Князевич А. О. Софтизація і сервізація інноваційної інфраструктури країни / А.О. Князевич // Економіка держави. – 2014. – № 4. – С. 23-27.
22. Ситник Й.С. Передумови інтелектуалізації систем менеджменту промислових підприємств / Й.С. Ситник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 100-107.
23. Україна: інтелект нації на межі століть. – К. : Інформаційно-видавничий центр «Інтелект», 2000. – 508 с.
24. Хитра О.В. Синергетичний аспект дослідження сутності інтелектуального капіталу / О.В. Хитра // Вісник національного технічного університету «ХПІ» . збірник наукових праць. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2012. – № 13. – С. 155-165.
25. Управління використання інтелектуального потенціалу людських ресурсів на засадах сентелектики і синергізму / І.М. Данилюк-Черних, В.П. Петренко // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 148-154.